Тецька Інна Михайлівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістр
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Серед методів, що використовуються працівниками правоохоронних органів під час та розслідування кримінальних правопорушень, мають місце нетрадиційні методи, під якими в юридичній науці розуміються такі методи, що не дістали загального визнання та поширення, які не можна віднести до загальновідомих у науці та усталених і впроваджених у практику. Серед таких нетрадиційних криміналістичних знань, способів та методів пізнання у науковій літературі особлива увага приділяється використанню такого криміналістичного методу, як детекція брехні або використання поліграфа.

Нажаль використання поліграфа в Україні на законодавчому рівні не врегульовано. На сьогодні існує лише Проект Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» № 3611 від 10.12.2015 року, яким запропоновано доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України (надалі за текстом - КПК України) статтею 264-1 «Перевірка правдивості показів особи на поліграфі (детекторі брехні)», проте він поки що не прийнятий [3].

Незважаючи на відсутність законів, які б закріплювали використання поліграфа, його дедалі частіше використовують для перевірки співробітників (наприклад, Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ, затверджена Наказом МВС України 28.07.2004 № 842), родичів, для здійснення експертизи під час судового розгляду тощо. Однак згадана Інструкція не передбачає обов'язкового проходження працівниками поліграфних перевірок, не містить чітких критеріїв відповідності результатів обстежень кваліфікаційним вимогам щодо окремих категорій персоналу [1].

У п. 5 наказу Міністерства юстиції України від 27 липня 2015 р. № 1350/5 надано правову характеристику комп'ютерного поліграфа як спеціального технічного засобу, який застосовується з метою отримання орієнтувальної інформації щодо ступеня ймовірності повідомленої опитуваною особою інформації; повноти наданої опитуваною особою інформації; джерела отриманої опитуваною особою інформації; уявлень опитуваної особи про певну подію; іншої орієнтувальної інформації, необхідної для конструювання версій розслідування певних подій. Важливим є застереження щодо наявності письмової згоди особи, яка проходитиме опитування, як безумовної підстави проведення поліграфа [2].

Саме тому актуальність теми щодо проблем використання поліграфа полягає у відсутності законодавчих актів, які допускають визнання доказами результатів тестування за допомогою поліграфа та стримування розвитку наукових досліджень у цьому напрямку, оскільки вони також не дозволяють повною мірою використовувати можливості вказаного методу для збору доказів, як це робиться у багатьох країнах світу.

Поліграф було створено у Сполучених Штатах Америки у 1921 році і, починаючи з того часу, він набув там широкого поширення. Ефективність застосування поліграфа на досудовому слідстві переконливо доведено слідчою практикою в багатьох країнах світу. Зазначені технології підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються також в Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах під час добору певної групи кадрів державних службовців, проведення внутрішніх розслідувань, розслідування резонансних злочинів [6, с. 3].

Спід зазначити, що судова психофізіологічна експертиза в країнах, у яких поліграф є легалізованим технічним засобом, призначається та проводиться у випадках виникнення проблемних питань, пов'язаних з розслідуванням злочинів, зокрема:

коли існують прямі суперечності між показаннями учасників розслідування;

коли існує суперечність між показаннями допитаних осіб та іншими доказами, що є в матеріалах розслідування;

коли відсутні будь-які докази в матеріалах розслідування [4, с. 190].

Відсутність прямої вказівки стосовно порядку використання поліграфа у КПК України зумовлює існування певних розбіжностей у практиці визнання його сутнісних характеристик, зокрема, у формулюванні назви обстеження на поліграфі (психофізіологічна експертиза, інтерв'ю, дослідження, опитування, тестування); у визначенні процесуального статусу поліграфологів (експерт, спеціаліст, оператор поліграфа тощо); у процесуальному оформленні результатів (висновок експерта (спеціаліста), довідка, залучення поліграфолога як свідка). Крім того, нечіткими залишаються напрями його застосування у кримінальному судочинстві, що несприятливо позначається на послідовності методологічного забезпечення практики [3, с. 99], а також існують деякі проблеми застосування поліграфа, зумовлені розбіжностями в методологічних підходах до професійної підготовки поліграфологів та оцінюванням отриманих результатів [5, с. 136].

Отже, наявність проблем у використанні поліграфа потребує низки заходів з їх вирішення, з метою більш ефективної боротьби із злочинністю, ефективного розслідування кримінальних правопорушень.

Серед таких заходів найважливішим вважаємо доповнення КПК України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні), про що вже неодноразово наголошували науковці. Крім того необхідно визначити процесуальну роль участі експерта-поліграфолога у кримінальному провадженні, а також визначити результати експертизи за участі поліграфолога як доказ у кримінальному провадженні. Також погоджуючись з науковцями, вважаємо за доцільне створити школу поліграфологів, де б вони всі мали однаковий рівень професійної підготовки, що зумовлювало б однаковий рівень оцінки результатів досліджень за допомогою поліграфа. Ще одним напрямом популяризації та врегулювання використання поліграфа вважаємо за доцільне наукову розробку цього питання та проведення практичних семінарів, круглих столів, як наприклад, проведена 7-8 листопада 2015 р III Міжнародна науково-практична конференція, присвячена темі використання поліграфу в правоохоронній діяльності [7].

Список використаних джерел:

1. Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ : Наказ МВС України від 28.04.2004 № 842 (редакція від 23.08.2013 року) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1373-04

2. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5» : Наказ Міністерства юстиції України від 27.07.2015 року № 1350/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0915-15

3. Проект Закону Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) від 10.12.2015 № 3611 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2SB00A.html

4. Скрябін О.М. Використання поліграфа у кримінальному судочинстві України / О. М. Скрябін, Н. Д. Тонне // Науковий віник Херсонського державного університету. - Серія Юридичні науки. - Випуск 1. Том 3. - 2014. - С. 189-194.

5. Сьоміна Н.А. Проблемні питання використання поліграфа під час розслідування злочинів / Н. А. Сьоміна // Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 7-8 листопада 2015 р.). - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. - С. 135-138.

6. Чернєй В.В. Актуальні проблеми впровадження поліграфних технологій у правоохоронну діяльність / В. В. Чернєй// Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 7-8 листопада 2015 р.). - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. - С. 3-6.

7. Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 7-8 листопада 2015 р.). - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. - 244 с.